

Resultava així una etimologia tan convincent, que —no havent-hi hagut res escrit sobre l'origen d'aquest nom— la vaig acceptar com cosa ferma en una frase breu en ocasió d'altres qüestions (publ. en *Rev. Fil. Hisp.* v, 249n.), i d'allí la prengué *AlcM*, adoptant-la. Jo em prometia comprovar-ho millor. Diguem-ne etim. (A).

Hi he estat atent durant molts anys, he escorcollat críticament tota la documentació accessible. I resulta que no s'ha trobat enlloc la forma *Octo Molinorum* que era la clau d'aquesta hipòtesi etimològica («antic» és relatiu: l'erudit de 1920 podria entendre docs. dels SS. xv-xvi que llatinitzarien les citades pron. vulgars *uïtmolins*, i això no valdria res). Ara veiem en tal cas que era una conclusió precipitada. També és ben raonable creure, etim. (B), que sigui un compost de *ull* ('ull d'aigua, ullal, deu d'aigua') combinat amb *de molins*.

Només a això donen peu les formes de les mencions antigues. Sovint *ull* és la font més alta d'un riu —*Ull* de Ter etc.— ja veiem que el riu Montsant i el poble apareixen sumats en les dues mencions més antigues, i les fonts del riu Montsant són precisament ben a prop d'aquest poble. Fins i tot és de tómer que l'erudit informador havia confós una deducció etimològica —amb alguna reminiscència inexacta de documents vistos—, car cuitava a declarar a En Casac.: «hi ha molts molins». De fet és vora el poble que hi ha molts molins, i això dóna explicació raonable: 'l'ull del riu on hi ha molts molins'. I mirant-ho amb ulls més exigents, també ens podem explicar, a base d'això, aquelles pron. locals: partint de les variants antigues i dialectals que havia revestit el mot *ull* —humà, o d'aigua, tots dos—, a saber: *vuïll*, *uif*, que hem documentat en l'art. *ull* del *DECat.* i ací en l'art. *Ulldecona*.

Com natural evolució de formes *Oïlsdemolins* a. 1163, ja podem esperar *uïlsdemolins*, dissimilat en *uïdz* *demolins* (així a Margalef), o bé, haplògicament, *uïtmolins*, oït per Casac. en el poble (o variacions entorn d'això, lleus i fàcils de suposar).

No ens decidim rotundament per (B) perquè En Casac. era un savi molt crític, inquisitiu i penetrant, però per desgràcia no ens ho deixà escrit (o els papers no s'han trobat). Costa d'acabar de creure que s'enganyès en la seva avaluació de la certitud de l'informe de l'erudit amic seu; o almenys no m'advertís que hi havia dubte. Més que més vista l'escassetat d'informació de primera mà, de què patim en aquesta zona. Potser un dia sortiran testimonis d'aqueixa forma «*Octo Molinorum*» de «docs. antics», i hauré de retornar el crèdit a aquella intuïció (A). Ara com ara, jo —que he arribat a saber més i tenir més experiència crítica— no crec que sigui així i admeto (B) com aclarida i ferma.

Ulldiaues, V. *Ullaves* *Ulleres*, *Ullat*, *Ullols*, V. *Ull*

ULLDEMOR

És el nom del riu format en els Ports de Beseit, que s'enfonsa en la pregona Mola del Regatxol, i deixant enrere les grans Moles des Ports (de Maclac etc.) sortint a terra oberta pel peu de la pobla de Beseit forma el riu Matarranya, en ajuntar-se amb l'altre gran congost, paral·lel, del Parrissa. Figura escrit *Ulldemo* en els millors mapes de la regió. També ho vaig oir pron. *uldemó* a la Pobla de Benifassà, 1961 (XXVII, 1) i també (no recordo si en *-mó* o en *-mō*, notes extraviades) en altres pobles de la rodalia.

ETIM. evidentment format amb *ul-* 'ull' 'ullal, deu d'aigua' (com en *Ull-de-ter*, *Ulldemolins*, *Ulldiaues*, veg. arts. *Ullave*, supra) el segon component ha de ser, d'acord amb el sentit fluvial, el ll. HUMOR, -ORE(M), 'líquid': *Valldomor*—dissimilat en *-demó* (cf. els arts. *Palamós*, *Matamós*, *El Palamó*, supra). ¿Seria alteració d'un *ulldemore anàleg la forma *Ulldelmoro* que vaig recollir com nom concurrent de la «Serreta d'Alcoi», que és el que preferien a Penàguila (XXXV, 44.20)?

ULTRAMORT

Poble del baix Empordà, situat un xic per alt i a la dreta del Ter, uns 10 k. al Nord de La Bisbal.

PRO. POP.: *ultrəmōr* a Parlavà i Vilopriu, Casac. 1920; *ultrəmōr* a L'Escala; *ultrəmōr* a Torroella de Montgrí, 1931 (LL 29.200); *ultrəmōrt* a Viladamat, 1958 (XXII, 149.3).

DOC. ANTIGA. Com que és una població petita secundària n'hi ha ben poca, i el fet de ser poc important fa que estigui també mal comprovada. Fins a 1316 fou una dependència de *Rupià*, o bé de *Parlavà* o de *Foixà*, pobles tots força més importants, i avui encara depèn molt de Foixà (per més que ara tingui mun. i parròquia propis). La 1ª menció segura és de l'a. 1123, en què figura només com afr. Oest de la parròquia de *Sant Iscle d'Empordà*, en l'Acta de Consagració de l'església de «Sancti Aciscli in comit Impuritanensi --- Ab Or. parr. *Serra*, flumine *Adaronis* --- Mer. --- Sti. Christophori de *Fonoleres* [agr. de Parlavà, que hi va com afr²] Occid. in *Palatio Ravani* et in *Ultra mortuo*, Circii Ste. Columbae de Matella [antic agre. de St. Iscle] (Villan., *Vi.Lit.* XIII,, 277); 1316: a la redempció del bovatge al comte d'Empúries el senyor del castell de *Rupià*: «et terminis eius, scil parochiis Sti. Vincencii de *Rupiano*, Ste. Eulalie de *Vulture Mortuo* et Sti. Felicis de *Palaraffano*» (*Esp.Sagr.* XLIV, 306). També trobo una altra cita d'aquesta forma en *BABL* III, 407 («Vulturis